Ålands landskapsregering

Asiakirjan nimi	Kirjeen nro
LAUSUNTO	79 S2
Asian nro Päiväys	
ÅLR 2026/6073	8.10.2026

Viite
30.9.2026 päivätty lausuntopyyntönne
koskien asiaa HE 182/2026 vp

Perustuslakivaliokunta
FI-00102 EDUSKUNTA

Yhteyshenkilö
Tove Nylund, puh. +358 (0) 18 25000 (vaihde)
tove.nylund@regeringen.ax

pev@eduskunta.fi

Asia

Asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Ahvenanmaan maakunnan hallitus sai 30.9.2026 eduskunnan perustuslakivaliokunnalta asiantuntijalausuntopyynnön koskien hyvin laajaa ehdotusta uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 182/2026 vp). Lausunto on annettava viimeistään 8.10.2026 klo 12.00. Aiemmista perustuslakivaliokunnan hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä antamista lausunnoista huolimatta sosiaali- ja terveysministeriö ei ole ottanut maakunnan hallitusta mukaan lainvalmisteluun eikä edes käynyt siitä vuoropuhelua sen kanssa. Koska maakunnan hallitukselle ei ole aiemmin annettu Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 28, 33, 36 ja 38 §:n mukaista mahdollisuutta koko lakiehdotuksen ja sen perustelujen tutkimiseen ruotsin kielellä, se ei pysty sille annetussa rajallisessa ajassa tekemään kattavaa ja vaadittavan tasoista analyysia lakiehdotuksesta ja siihen liittyvistä lakiehdotuksista kokonaisuudessaan. Siksi tässä asiantuntijalausunnossa tuodaan esiin vain pääkohdat maakunnan hallituksen havaitsemista ongelmista, jotka koskevat lakiehdotuksen suhdetta itsehallintolakiin ja Suomen perustuslakiin (731/1999). Kuten eduskunnan perustuslakivaliokunta on jo monta kertaa todennut, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän toimivuus 1.1.2023 voimaan tulleen hyvinvointialueuudistuksen jälkeen edellyttää voimassa olevan itsehallintolain muuttamista (ks. esim. PeVL 72/2022 vp).

Lainsäädäntövalta

Itsehallintolain 18 §:n 13 kohdan mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat sosiaalihuoltoa. Siihen kuuluu myös sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskeva lainsäädäntövalta. Ahvenanmaalla on lainsäädäntövalta myös asioissa, jotka koskevat maakunnan hallitusta ja sen alaisia viranomaisia ja laitoksia, maakunnan virkamiehiä, maakunnan palveluksessa olevia henkilöitä koskevia virkaehtosopimuksia ja kurinpitorangaistuksen määräämistä

maakunnan virkamiehille itsehallintolain 18 §:n 2 kohdan mukaisesti ja kuntien hallintoa ja niiden viranhaltijoita, kuntien palveluksessa olevia viranhaltijoita koskevia virkaehtosopimuksia ja kurinpitorangaistuksen määräämistä kuntien viranhaltijoille itsehallintolain 18 §:n 4 kohdan mukaisesti. Valtakunnan viranomaisten järjestysmuotoa ja toimivaltaa, holhousta, perhesuhteita, lapsen oikeudellista asemaa, lainkäyttöä ja hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen koskevat säännökset kuuluvat itsehallintolain 27 §:n 6, 7, 23 ja 24 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien oikeudenalojen säännökset tulevat suoraan sovellettaviksi Ahvenanmaalla, ja näin ollen valtakunta vastaa siitä, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvaa ehdotettavaa lainsäädäntöä voidaan soveltaa Ahvenanmaalla, ja siitä, että Ahvenanmaalla on lain mukaan toimivaltaisia viranomaisia, jotka voivat suorittaa tehtävät.

Kielisäännökset ja salassapidon rikkovien säännösten puuttuminen

Itsehallintolain 36 §:n mukaan maakunnan hallituksen, Ahvenanmaan kuntien ja Ahvenanmaalla toimivan valtionhallinnon virkakieli on ruotsi. Valtakunnan viranomaisilla on itsehallintolain 38 §:n mukaisesti myös velvollisuus huolehtia siitä, että kaikki maakunnan viranomaisille toimitettavat asiakirjat ovat ruotsinkielisiä. Itsehallintolain 42 §:n 2 momentin mukaan valtion on myös järjestettävä maakunnassa palveluksessaan oleville koulutusta ruotsin kielellä. Vaikka uutta lastensuojelulakia ja siihen liittyvää lainsäädäntöä koskevassa ehdotuksessa asetetaan kattavia vaatimuksia, jotka koskevat uusien tietojärjestelmien käyttöä sekä lastensuojeluviranomaisten velvollisuutta ja oikeutta lastensuojelun piiriin kuuluvia lapsia koskevien arkaluonteisten henkilötietojen antamiseen ja hankkimiseen, esityksessä ei kerrota, toimivatko nämä tietojärjestelmät ruotsin kielellä. Lakiehdotuksissa ei myöskään ole salassapidon rikkovia säännöksiä, jotka mahdollistaisivat sen, että valtakunnan viranomaiset ja palvelunantajat voisivat jakaa tietoja Ahvenanmaan viranomaisten kanssa. Esityksessä ei ole edes vaikutusarviota siitä, miten näitä uusien tietojärjestelmien käyttöä lapsia koskevien tietojen jakamiseen lastensuojelussa koskevia vaatimuksia voidaan soveltaa Ahvenanmaalla. Sosmeta-palvelu ja Kanta-järjestelmä, joiden käyttö on pakollista valtakunnassa, eivät ole tällä hetkellä käytössä Ahvenanmaalla. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain soveltamisesta Ahvenanmaalla annetun maakuntalain (ÅFS 2025:84) 23 §:n 3 kohdan mukaan Ahvenanmaan julkisen sosiaalihuollon palvelunantajien tulee liittyä Kanta-järjestelmän käyttäjiksi viimeistään 1.10.2029. Ahvenanmaan sosiaalihuoltoviranomaiset eivät siis toisin sanoen ole vielä toistaiseksi liittyneet näihin tietojärjestelmiin.

Suomen perustuslain 7 §:n ja 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen ja jokaisen oikeus yksityiselämään on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Koska ehdotuksessa uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi ei ole lainkaan salassapidon rikkovia säännöksiä, valtakunnan lastensuojeluviranomaisilla ja sektorin palvelunantajilla ei ole

mitään mahdollisuuksia eikä velvollisuuksia pyytää lastensuojelun piirissä olevia lapsia koskevia arkaluonteisia henkilötietoja KST:ltä (Kommunernas socialtjänst), ÅMHM:ltä (Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomainen), Ahvenanmaan kunnilta tai maakunnan hallitukselta eikä antaa niitä niille. Jo pelkästään tästä syystä uusi lastensuojelulaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö eivät ole hyväksyttävissä, koska Ahvenanmaan lastensuojelun työstä tulee mahdotonta, kun viranomaisilla ei ole lakisääteistä oikeutta arkaluonteisten henkilötietojen jakamiseen toistensa kanssa, ja kun niitä tietojärjestelmiä, joiden käytöstä tulee pakollista, ei ole Ahvenanmaalla.

Sosiaalihuollon järjestäminen Ahvenanmaalla

Ahvenanmaan sosiaalihuolto on 1.1.2021 alkaen järjestetty kuntien koordinoimasta sosiaalipalvelusta annetun maakuntalain (ÅFS 2016:2) mukaisesti koordinoiduksi sosiaalipalveluksi Kuntien sosiaalipalveluiden kuntayhtymään (Kommunernas socialtjänst k.f.). Maakunnan 16 peruskuntaa vastaavat edelleen vanhustenhuollosta ja kotihoidon tuesta. Sosiaalihuoltoa ei siis Ahvenanmaalla ole järjestetty hyvinvointialueille valtakunnan tapaan, jossa hyvinvointialueuudistus tuli voimaan 1.1.2023 muun muassa hyvinvointialueesta annetulla lailla 611/2021 ja sote-järjestämislailla 612/2021. Useista eduskunnan perustuslakivaliokunnan hyvinvointialueuudistuksen jälkeen antamista lausunnoista huolimatta Ahvenanmaan itsehallintolakia ei vielä ole muutettu siten, että Ahvenanmaalla olisi toimivaltaisia viranomaisia, jotka voivat lain mukaan hoitaa sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Lastensuojelulaki

Nykyistä lastensuojelulakia (417/2007) sovelletaan Ahvenanmaalla maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvilla oikeudenaloilla lastensuojelulain soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa annetulla maakuntalailla (ÅFS 2008:97). Sen 1 §:n 2 momentin mukaan lastensuojelulakia tulee soveltaa saman sisältöisenä kuin kulloinkin valtakunnassa voimassa olevaa lakia, jos maakuntalaista ei muuta johdu. Jos valtakunnan lastensuojelulaki kumotaan, lakia sovelletaan Ahvenmaalla maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvilla oikeudenaloilla sen sisältöisenä kuin se on viimeksi ollut. Koska hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen kuuluu itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan, tämä tarkoittaa Ahvenanmaan osalta sitä, että jos valtakunta ehdotuksen mukaisesti kumoaa nykyisen lastensuojelulain (417/2007), ei ole enää olemassa mitään lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle koskevaa lainsäädäntöä, jota voidaan soveltaa Ahvenanmaalla.

Valtakunnan hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä 1.1.3023 voimassa olevaan lastensuojelulakiin lisättiin säännös "*93 a § Lain soveltaminen Ahvenanmaan maakunnassa*". Se vastaa tietyiltä osin uuden lastensuojelulakiehdotuksen 4 §:ä. Ehdotetun 4 §:n konteksti ei kuitenkaan ole sama kuin voimassa olevan lastensuojelulain 93 a §:n osalta. Valtakunta sääti säännöksen yksipuolisesti Ahvenanmaan valtuuskunnan lausunnon nro 18/21 perusteella. Lausunnossa tehtiin sellainen tulkinta, että

Ahvenanmaan kunnat voivat hyvinvointialueiden muodostamisen jälkeen jatkaa valtakunnassa ja Ahvenanmaalla aiemmin kunnille kuuluneiden tehtävien hoitamista. Nyt käsiteltävänä oleva ehdotus on aivan uusi lastensuojelulaki eikä maakunnan hallitukselle ole annettu mahdollisuutta analysoida sitä, että sisältyykö siihen uusia kunnille osoitettavia tehtäviä tai muutoksia kuntien tehtäviin. Ehdotettu 4 § on muotoilultaan hyvin yleisluonteinen, mikä tarkoittaa sitä, että uusia tehtäviä voidaan määrätä Ahvenanmaan kunnille ilman, että ne olisivat aiemmin kuuluneet valtakunnan kuntien tehtäviin ja ilman, että Ahvenanmaalla olisi ollut mahdollisuutta ottaa niihin kantaa. Maakunnan hallitus korostaa myös sitä, että maakunnan viranomaisille ei valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvilla oikeudenaloilla voida määrätä hallintotehtäviä muuta kuin suoraan itsehallintolain nojalla tai itsehallintolain 32 §:n mukaisella sopimusasetuksella. Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 4 ja 13 kohdan mukaan myös kuntien hallinto ja niiden viranhaltijat sekä sosiaalihuollon ammattihenkilöt kuuluvat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan. Tästä seuraa, että ehdotus uuden lastensuojelulain 4 §:n 2 momentiksi, jonka mukaan, mitä tulee niihin asioihin, joiden osalta "säädetään lastensuojelutoimenpiteistä päättävästä viranhaltijasta ja muusta toimivaltaisesta virkasuhteessa olevasta henkilöstä, sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan kunnan vastaavaan virkasuhteessa olevaan henkilöön" on suorastaan toimivallan ylittävä säännös, ja siten itsehallintolain vastainen.

Koko ehdotus uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi on rakennettu sen pohjalta, että hyvinvointialueet ovat vastuussa lastensuojelupalvelujen järjestämisestä ja että hyvinvointialueiden on myös turvattava riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata Suomen perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettu lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Ahvenanmaalla ei ole hyvinvointialueita eikä mitään laissa osoitettua viranomaista, jonka kuuluisi hoitaa ne lastensuojelun tehtävät, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Näin ollen, jos ehdotus uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi hyväksytään, Ahvenanmaalla ei ole toimivaltaista viranomaista, jolla olisi oikeus tehdä päätöksiä tai suorittaa tehtäviä, jotka liittyvät hallinnolliseen puuttumiseen henkilökohtaiseen vapauteen, joka itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Esimerkiksi uuden lastensuojelulakiehdotuksen 24 §:ssä vaaditaan, että hyvinvointialueen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä käyttää päätöksentekovaltaa asioissa, jotka koskevat lastensuojelun kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen lopettamista. Koska Ahvenanmaalla ei ole yhtään sosiaalityöntekijää, joka olisi virkasuhteessa hyvinvointialueeseen, Ahvenanmaalla ei ole ketään, jolla olisi oikeus päättää lastensuojelun kiireellisistä sijoituksista. Tämän vahvistaa myös korkeimman oikeuden 16.3.2026 antama päätös 2026:22, jossa tuomioistuin toteaa, että itsehallintolain 27 §:n 24 kohdassa tarkoitettu hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan ja siten myös sen hallintovaltaan, jolloin myös kaikki siihen liittyvät päätökset ja hoitotoimenpiteet kuuluvat valtakunnan toimivaltaan.

Ehdotetun uuden lastensuojelulain 70 ja 71 §:n mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto vastaa kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvonnasta sekä muusta valtakunnan lainsäädäntövallan alaan kuuluvien lastensuojelun alojen valvonnasta. Vaikka valtakunnalla on lainsäädäntövaltansa puitteissa itsehallintolain 27 §:n 3 kohdan mukaan täysi oikeus järjestellä valtion viranomaisten toimintaa ja tehtäviä ja päättää niistä, maakunnan hallitus korostaa, että Ahvenanmaan valtionvirastolla ei ole lastensuojelun resursseja eikä osaamista. Se, että valtio ei lailla edellytä, että henkilöillä, jotka valvovat lasten kiireellisiä sijoituksia ja niiden lopettamista, olisi edes samat kelpoisuusvaatimukset kuin sijoituksista päättävillä sosiaalityöntekijöillä, johtaa ahvenanmaalaisten lasten oikeusturvan kannalta hyvin valitettavaan tilanteeseen.

Yhteenveto

Eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti lausunnossaan PeVL 18/2022 vp valtioneuvoston vakavaa huomiota siihen, että Ahvenanmaata koskeva lainsäädäntö on valmisteltava asianmukaisesti. Valiokunta korosti sen tärkeyttä, että Ahvenanmaata koskevat säännökset valmistellaan yhdessä maakunnan kanssa, tulkintakysymykset ratkaistaan mahdollisuuksien mukaan jo lainvalmistelun aikana ja että valtakunta ja maakunta keskustelevat muutosten hallinnollisista ja taloudellisista vaikutuksista oikea-aikaisesti. Valiokunta katsoi myös, että ei ole tarkoituksenmukaista, että Ahvenanmaata koskevia lakiteknisiä kysymyksiä ryhdytään käsittelemään vasta lakiehdotusten eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Maakunnan hallitus toteaa, että koska valtioneuvosto ei ole sosiaali- ja terveysministeriön kautta osallistanut maakunnan hallitusta lainvalmisteluun tai edes käynyt sen kanssa vuoropuhelua lainvalmistelun aikana ja koska ehdotuksessa uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 182/2026 vp) ei ole lainkaan ehdotuksen hallinnollisia ja taloudellisia vaikutuksia Ahvenanmaan maakuntaan koskevia vaikutusarvioita, perustuslakivaliokunnan asettamat vaatimukset ja muut hyvää lainvalmistelutapaa koskevat vaatimukset eivät täyty. Koska maakunnan hallitus suhtautuu hyvin vakavasti tähän toistuvasti puutteelliseen menettelyyn lainvalmistelun osalta, tämä asiantuntijalausunto lähetetään myös oikeuskanslerinvirastoon jatkotoimia varten, etenkin kun eduskunnan perustuslakivaliokunta on toistuvasti todennut lausunnoissaan, kuten PeVL 72/2022 vp, että toimivan järjestelmän luominen sosiaali- ja terveydenhuoltoon jo 1.1.2023 toimeenpannun hyvinvointialueuudistuksen jälkeen edellyttää voimassa olevan itsehallintolain muuttamista.

Ehdotuksessa uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi ei myöskään ole salassapidon rikkovia säännöksiä, jotka antaisivat valtakunnan lastensuojeluviranomaisille ja sektorin palvelunantajille mahdollisuuksia ja velvollisuuksia pyytää lastensuojelun piirissä olevia lapsia koskevia arkaluonteisia henkilötietoja KST:ltä (Kommunernas socialtjänst), ÅMHM:ltä (Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomainen), Ahvenanmaan kunnilta tai maakunnan hallitukselta eikä antaa niitä niille. Tästä seuraa, että Suomen perustuslain 7 ja 10 §:n 1 momentista johtuvat vaatimukset koskien jokaisen

ja tässä tapauksessa ahvenanmaalaisten oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä jokaisen oikeutta yksityiselämään eivät täyty, koska laissa ei säädetä tarkemmin henkilötietojen suojasta ja salassapidon rikkomisesta. Se, että laissa ei ole salassapidon rikkovia säännöksiä, tekee lastensuojelun työstä Ahvenanmaalla mahdotonta, koska viranomaisilla ei ole lakisääteistä oikeutta arkaluonteisten henkilötietojen jakamiseen keskenään, ja koska Ahvenanmaalla toimivat viranomaiset eivät edes käytä niitä tietojärjestelmiä, joiden käytöstä tietojen jakamiseen tulee lakiehdotusten mukaan pakollista.

Kun ehdotuksessa uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi ei laissa osoiteta sellaista toimivaltaista viranomaista Ahvenanmaalla, jolla olisi oikeus suorittaa valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia lastensuojelutehtäviä, myöskään Suomen perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaisesta oikeusvaltioperiaatteesta ja sen 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja pykälän 3 momentin mukaisesta lasten oikeudesta hyvinvointiin johtuvat vaatimukset eivät täyty. Ahvenanmaalla ei ole hyvinvointialueita eikä Ahvenanmaa ole myöskään minkään hyvinvointialueen lainmukainen toiminta-alue. Näin ollen, jos ehdotus uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi hyväksytään, Ahvenanmaalla ei ole toimivaltaista viranomaista, jolla olisi oikeus tehdä päätöksiä tai suorittaa tehtäviä, jotka liittyvät hallinnolliseen puuttumiseen henkilökohtaiseen vapauteen, joka itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Esimerkiksi uuden lastensuojelulakiehdotuksen 24 §:ssä vaaditaan, että hyvinvointialueen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä käyttää päätöksentekovaltaa asioissa, jotka koskevat lastensuojelun kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen lopettamista.

Lopuksi voidaan taas todeta, että ennen itsehallintolain muuttamista ei ehdotusta uudeksi lastensuojelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi mitenkään voida hyväksyä, koska ehdotuksessa ei lain tasolla osoiteta mitään Ahvenanmaalla tai valtakunnassa toimivaa viranomaista suorittamaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia lastensuojelutehtäviä Ahvenanmaalla tai mahdollisteta sitä, että jokin viranomainen hoitaisi niitä Ahvenanmaalla. Valtakunta vastaa lainsäädäntövaltansa puitteissa siitä, että Suomen perustuslaista johtuvat oikeusvaltioperiaatetta sekä oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, yksityiselämään ja sosiaaliturvaan koskevat vaatimukset koskevat yhdenvertaisesti myös Ahvenanmaan heikossa asemassa olevia lapsia.

Maaneuvos Katrin Sjögren

Ministeri Arsim Zekaj

TIEDOKSI Ahvenanmaan maakuntapäivien itsehallintopoliittinen lautakunta, sjpn@lagtinget.ax
Oikeuskanslerinvirasto, kirjaamo.okv@gov.fi
Maaherra Marine Holm-Johansson, marine.holm-johansson@ambetsverket.fi
Kansanedustaja Mats Löfström, mats.lofstrom@eduskunta.fi
Lainsäädäntöneuvos Janina Groop-Bondestam, janina.groop-bondestam@gov.fi
Osastopäällikkö Antti Leinonen, antti.leinonen@gov.fi
Osastopäällikkö Veli-Mikko Niemi, veli-mikko.niemi@gov.fi
Ministeri Anna-Kaisa Ikonen, anna-kaisa.ikonen@gov.fi
Valtiosihteeri Kristiina Kokko, kristiina.kokko@gov.fi
Yhdenvertaisuusvaltuutettu, yvv@oikeus.fi